

Владислав ЛАЗАРЄВ

спеціаліст-криміналіст слідчого
відділення Мелітопольського
районного управління поліції
ГУНП в Запорізькій області,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА-КРИМІНАЛІСТА ДО ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Процес розслідування будь-якого кримінального правопорушення характеризується проведенням різноманітних слідчих (розшукових) дій. Водночас, крім уповноваженої особи, яка буде безпосередньо проводити відповідну процесуальну дію, для її ефективної реалізації повинні залучатися відповідні спеціалісти.

Відповідно до пункту 5 розділу II Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні «...СОГ створюються при чергових частинах органів та підрозділів поліції. Склад цих груп формується з числа працівників поліції відповідно до графіка чергування, затвердженого керівником органу, підрозділу поліції та погодженого з керівником органу досудового розслідування (дізнання). Крім того, в цьому ж пункті вказано, що «...до складу СОГ включаються слідчий (дізнавач), працівник оперативного підрозділу, спеціаліст-криміналіст, а також (за необхідності) кінолог зі службовим собакою» [1].

Згідно пункту 10 розділу II вищезазначеної Інструкції спеціаліст-криміналіст на місці події виконує на місці події наступні функції: «...1) надає консультації слідчому (дізнавачу) з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок; 2) з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей; 3) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення; 4) проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення; 5) відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображення про це даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього» [1]. Як бачимо, перелік заходів, які повинен

здійснювати спеціаліст-криміналіст під час проведення огляду місця події (далі – ОМП) достатньо великий.

Ще більше вказаний перелік заходів розширює «Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події», в пункті 1 розділу III якої зазначається, що «...спеціалізована пересувна лабораторія Експертної служби МВС може залучатися до участі у проведенні ОМП у кримінальному провадженні за письмовим (як виняток за усним з подальшим оформленням у письмовій формі) клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, що виконує його обов'язки, у разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних зі вчиненням: вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї; розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами; зґвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього, малолітньої чи малолітнього або таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки; дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб; вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв» [2]. А вже безпосередньо IV розділ вказаної Інструкції присвячений висвітленню обов'язків спеціаліста-криміналіста під час ОМП.

Серед них найбільш характерними будуть наступні: «...перед використанням руйнівних методів пошуку слідів спеціалісти повинні отримати від слідчого згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах; про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціалісти інформують слідчого. Під час огляду здійснюються фотографування та вилучення виявлених об'єктів, фіксуються методи їх виявлення із зазначенням про це у протоколі ОМП; під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення); за можливості сліди вилучаються разом з об'єктами-слідоносіями. У разі неможливості вилучення слідової інформації з об'єктом-слідоносієм спеціалістом здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів. Уся слідова інформація, об'єкти-слідоносії та інші предмети упаковуються за допомогою спеціаліста згідно з установленними вимогами та передаються слідчому, який здійснює огляд» [2]. Тобто в даній Інструкції, на відміну від попередньої, більш конкретизуються окремі заходи, які повинен здійснювати спеціаліст-криміналіст під час проведення ОМП.

Водночас варто наголосити на техніко-криміналістичних засобах, які може використовувати спеціаліст-криміналіст при реалізації визначеної процесуальної дії. Зокрема, окрема група дослідників серед засобів виявлення невидимих і маловидимих слідів та інших об'єктів визначає такі як: «...лупи, в тому числі спеціальні криміналістичні з підсвічуванням, різні порошки, як звичайні (алюмінію, графіту, сажі, окису цинку тощо), так і на магнітній основі (залізо, відновлене воднем, рубін, сапфір, агат та ін.), флуоресцентні магнітні та немагнітні порошки, набори засобів для виявлення слідів папілярних узорів парами йоду, розчини нінгідріна, азотнокислого срібла, алоксан, ціанокрилати, дисульфід молібдену (SPR (Small Particle Reagent)) та ін. До цієї групи входять також прилади та інструменти для виявлення та вилучення мікрооб'єктів (мікропилесоси, очні пінцети, липкі плівки та ін.)» [1, с. 19].

Зі свого боку, інша група вчених-криміналістів серед технічних засобів, що використовуються спеціалістами-криміналістами для вирішення завдань з виявлення, фіксації, дослідження, подання та демонстрації доказів виокремила наступні: «...засоби освітлення або освітлювальна техніка, застосовуються для штучного освітлення ділянок місцевості, закритих приміщень, предметів або людей під час судово-слідчої і профілактичної діяльності. Як такі засоби застосовуються стаціонарні і переносні джерела освітлення побутового або спеціального призначення. Засоби освітлення, залежно від характеру спектра випромінювання поділяють на: звичайні, ультрафіолетові, інфрачервоні та лазерні. Оптичні засоби – прилади, які використовуються для виявлення таких джерел інформації, які не сприймаються оком людини. До оптичних засобів можемо віднести лупи різної кратності збільшення і призначення (дактилоскопічна, вимірювальна, текстильна з підсвічуванням для роботи зі слідами, біноклярна), мікроскопи (біологічні, металографічні, порівняльні, люмінесцентні, поляризаційні, вимірювальні, стереоскопічні) Засоби вимірювання або вимірювальна техніка застосовуються для вирішення наступних завдань: вимірювання довжини (лінійки, складні метри, рулетки, штангенциркулі, мікрометри); вимірювання кутів (транспортир, кутомір, кутомірні сітки); вимірювання площ (метричні сітки); вимірювання об'єму рідких тіл (мензурки, міри); вимірювання маси тіла (ваги різних класів); визначення пружності тіл (твердоміри, манометри). Засоби фіксації – прилади, апаратура, технічні комплекти, матеріали, за допомогою яких можна зафіксувати на матеріальному носії джерело інформації, скопіювати, змодельовати або законсервувати їх» [2, с. 95–96].

Підсумовуючи, зазначимо, що спеціаліст-криміналіст виконує низку важливих завдань під час проведення ОМП, як-от: виявляє та вилучає матеріальні об'єкти, що несуть на собі слідову інформацію вчиненого протиправного діяння; здійснює експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів тощо. Для ефективного виконання своїх функціональних обов'язків вказана особа може використовувати

відповідні техніко-криміналістичні засоби, серед яких варто виокремити засоби освітлення, що застосовуються для штучного освітлення відповідних ділянок, а також засоби фіксації, як-от: різні порошки, як звичайні, так і на магнітній основі; флуоресцентні магнітні та немагнітні порошки; розчини нінгідріна, азотнокислого срібла, алоксан, ціанокрилати, дисульфід молібдену (SPR (Small Particle Reagent)).

1. Степанюк Р. Л., Гусєва В. О., Кікінчук В. В. Криміналістика : криміналістична техніка : навч. посіб. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 388 с.

2. Криміналістика : підручник / за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 02.10.2025).

4. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#n14> (дата звернення: 02.10.2025).

Михайло ЛАРКІН

доцент кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

ЦИФРОВІ СЛІДИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ЧЛЕНАМИ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП (ОБ'ЄДНАНЬ)

Цифрові сліди посідають особливе місце в системі слідової картини злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Саме аналіз цифрових слідів дозволяє визначити ідейну складову молодіжного неформального утворення, специфіку поглядів та реалізацію злочинних проявів.

Цифровий слід – це дані, що залишаються у цифровому просторі в результаті використання цифрових пристроїв, технологій та інформаційних мереж [1, с. 75].

Справедливо зазначає І. А. Колеснікова: «Цифрові сліди кримінальних правопорушень, що можуть бути отримані з персональних комп'ютерів фізичних та юридичних осіб; мобільних пристроїв, планшетів, фотоапаратів та